

ZDZISŁAW HRYHOROWICZ

hryhor@amu.edu.pl

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

PE MARGINEA FENOMENULUI POLONEZ DE AVANGARDĂ ÎN LUMINA REVISTEI *CONTIMPORANUL*

Abstract. Zdzisław Hryhorowicz, *Pe marginea fenomenului polonez de avangardă în lumina revistei „Contimporanul”* [Upon the Polish Vanguard Movement as Depicted by the Journal *Contimporanul*], *Studia Romanica Posnaniensia*, Adam Mickiewicz University Press, Poznań, vol. XLI/2: 2014, pp. 73-81. ISBN 978-83-232-2703-8. ISSN 0137-2475. eISSN 2084-4158. DOI: 10.7169/strop2014.412.006

The present article is meant to offer a view of the avant-garde movement initiated by the Romanian avant-garde journal *Contimporanul* at the beginning of last century with regard to the Polish echoes in its pages. Together with the artistic phenomena quoted by the editors of journal, in order to offer a complete range of data, we intend to present to the Romanian public an accurate image of the Polish literary and artistic phenomenon.

Keywords: the arts, avant-garde, literary group, modern

Revista *Contimporanul* (1922-1932), cea mai longevivă și mai importantă dintre revistele avangardei interbelice românești, precum se știe, promova și asimila numeroase noile direcții și tendințe emancipatoare (artistice, sociale, politice) din România și din afara ei sub semnul unei internații intelectuale a spiritelor de avangardă, încercând să medieze „exportul” de „artă nouă” autohtonă și să intermedieze cunoașterea reciprocă a avangardelor „periferice” (belgiană, cehoslovacă, maghiară, poloneză, română, sârbă etc.), în dorința de a depăși astfel tradiționalul complex periferic românesc. Se cuvine să afirmăm, și nu credem să greșim prea mult, că, într-o perioadă când majoritatea artiștilor români (și nu numai) priveau exclusiv către marile centre ale culturii europene, revista lui Ion Vinea și Marcel Iancu a fost singura care a avut în vedere și ceea ce se întâmpla în spațiile învecinate. Având o dimensiune literară extrem de importantă în anii '20 ai secolului XX în România, revista și gruparea *Contimporanul* au avut și o dimensiune extraliterară cel puțin la fel de importantă (arhitectură, artă vizuală și decorativă, cinematografie, expoziții internaționale, grafică, manifestări „sincretice”, pictură, teatru, dar și politică). Ilustrând spiritul Art Déco al anilor '20, *Contimporanul* pledează și pentru inovațiile în materie de mobilier și de scenografie, încercând să creeze „stilul epocii”. Deși cu o audiență relativ redusă,

datorită expozițiilor artistice, seratelor de poezie, muzică și interpretare teatrală organizate de gruparea *Contimporanul*, în așa fel ea a contribuit la promovarea și asimilarea „spiritului nou” în numeroase domenii ale vieții artistice românești, la educarea gustului de elită intelectuală și artistică din România acelor vremuri, participând astfel la dorita „revoluție a sensibilității” (*A quand la révolution de la sensibilité, la vraie?*), preconizată de Ion Vinea într-un antimanifest din revista *Punct*, intitulat semnificativ *Vorbe goale* (v. Mincu, 1983: 126).

În articolul de față nu ne propunem să reexaminăm elementele și sursele doctrinare ale grupării și ale revistei *Contimporanul* prin apelul la modelele de dinafara României și la teoriile artei moderne pentru că există deja suficiente abordări în acest sens (vezi de ex. Pop, 1990; Duda, 1997; Bârna, 2003; Morar, 2005; Cernat, 2007). Contribuția literară a *Contimporanului* a fost pe larg comentată și analizată, găsiindu-și locul ei potrivit și binemeritat în domeniul cercetărilor literare românești. Importantă și mai puțin abordată ni se pare latura „promoțională” a revistei lui Ion Vinea și Marcel Iancu care, mai presus de toate, a fost o panoramă sintetică a noilor idei artistice din anii '20 ai secolului trecut, „un barometru – cum scrie Paul Cernat – al evoluției avangardismului european, dar și o interfață între platforme artistice și ideologice foarte diverse” (Cernat, 2007: 10): belgiană, în special cea valonă, cehoslovacă, maghiară, rusă, sârbă, slovenă și „last but not least” polonă, mai ales primul val al mișcării de avangardă în Polonia din anii '20 ai veacului trecut.

Despre „ecourile poloneze” a mai pomenit și Paul Cernat în istoria sa cu privire la revista *Contimporanul* (Cernat, 2007: 92-96), fără, însă, să abordeze mai profund miezul „revelațiilor” aduse de redacția *Contimporanului* din învecinata Polonia, ceea ce ni se pare, pe de o parte, un fapt a cărui semnificație trebuie recunoscută pe deplin, iar pe de alta, nu este de mirare superficiala relatare a fenomenului avangardist polonez de către revista respectivă a cărei pricină trebuie căutată, mai presus de toate, în vaga orientare în domeniul limbii polone din partea redacției *Contimporanului*. Acest fapt a dus, vrând nevrând, la multe lapsusuri lingvistice de tip ortografic și onomastic în reproducerea românească a fenomenului polonez de avangardă.

Revistele românești de avangardă de la început de secol XX, în special revista *Contimporanul*, consemnează apariții de reviste și manifestări artistice poloneze nu atât din domeniul poeziei, cât, mai ales, din domeniul artelor plastice, sculpturii și arhitecturii, fără, însă, a le aborda mai îndeaproape, mulțumindu-se doar, în majoritatea cazurilor, cu enumerarea unor exemple particulare ale fenomenului polonez. Or, ni se pare de cuviință să desfășurăm mai pe larg particularitatea acestui tablou al mișcării novatoare poloneze, doar schițat de către redacția *Contimporanului*, pentru a aduce la cunoștința publicului cititor românesc o panoramă mai completă a primelor mișcărilor avangardiste din Polonia începutului de secolul XX.

Numărul 45 al *Contimporanului*, din aprilie 1924, semnaleză revista *Blok*, fără a da însă denumirea ei completă – *Czasopismo Awangardy Artystycznej* [*Revista Avangardei Artistice*], publicată de o grupare avangardistă din Varșovia, denumită *Blok Kubistów, Suprematystów i Konstruktywistów* [*Bloc al Cubiștilor, Suprematiștilor și Constructiviștilor*], din anii 1923-1926, redactată de către Henryk Stażewski (1894-1988), Teresa Żarnowerówna (1895-1950), Mieczysław Szczuka (1898-1927) și Edmund Miller, unde au publicat – alături de autori polonezi – și Filippo Tommaso Marinetti, Theo van Doesburg, Kurt Schwitters și Herwarth Walden.

Revista *Blok. Czasopismo Awangardy Artystycznej*, în afara interesului acordat artelor plastice și teoriei artelor în general, prezenta topurile din domeniul muzicii contemporane, literaturii și teatrului. Primul număr al revistei *Blok*, apărut în anul 1924 (menționat imediat după apariție, chiar în același an, de către *Contimporanul*, ceea ce dovedește o bună orientare a colectivului revistei românești în materie), doar de patru pagini, cu reproduceri, în special, și puțin text, foarte restrâns, nesemnlat, cu caracter de manifest. În 1924, au mai apărut opt numere, inclusiv trei numere duble, și la 10 aprilie 1925 apare al zecelea număr al revistei *Blok* consacrat în întregime Expoziției Internaționale de Artă Decorativă din Paris, cu articolul *Este oare o artă decorativă* prezentând ideologia artistică a avangardei constructiviste poloneze. La 1 martie 1926, apare ultimul număr al *Blok-ului*, al unsprezecelea, despre arhitectură, cu ocazia Primei Expoziții Internaționale de Arhitectură Modernă, desfășurată la Varșovia. Conținutul revistei l-au constituit reproducții și texte elaborate de participanții respectivei expoziții (pentru detalii, v. Baranowicz, 1979: 262).

Din gruparea *Blok Kubistów, Suprematystów i Konstruktywistów*, care s-a constituit în urma evenimentului artistic de la Vilnius, numit Expoziția de Artă Nouă din 1923 – temelia constructivismului polonez, au făcut parte, printre alții, Mieczysław Szczuka, Jan Golus (1895-1964), Katarzyna Kobro-Strzemińska (1898-1951), Władysław Strzemiński (1893-1952), Teresa Żarnowerówna, Henryk Berlewi (1894-1967), Henryk Stażewski, Maria Nicz-Borowiakowa (1896-1944), Aleksander Rafałowski (1894-1981), Maria Puciatycka, Witold Kajruksztis (1890-1961), Karol Kryński (1900-1944) și Mieczysław Szulc – artiști plastici, sculptori, pictori, arhitecți, dintre care un loc de frunte l-a avut Władysław Strzemiński – teoretician al artelor, pictor, inițiator al avangardei constructiviste din Polonia anilor '20 și '30, autorul teoriei unismului (culoarea și forma, contopindu-se, fac o unitate bine încheată în ramele unui tablou).

În anul 1926 gruparea *Blok* s-a destrămat, ca urmare a unor neînțelegeri ideologice ale membrilor grupării respective, dintre care au plecat Władysław Strzemiński, Katarzyna Kobro-Strzemińska și Henryk Stażewski pentru a forma o nouă mișcare avangardistă de arhitecți sub denumirea *Praesens* (1926-1930),

apelând la renunțarea la formele tradiționale din arhitectură și artele plastice. De remarcat sunt afinitățile ideologice ale grupării poloneze *Praesens* cu linia ideologică a *Bauhaus-ului* din Weimar, a neerlandezului *De Stijl* și a *Școlii Superioare de Artă* din Moscova (Vhutiemas).

Praesens, încheindu-și activitatea, s-a transformat, în 1931, într-o grupare *a.r.* (*Artyści Rewolucyjni lub Awangarda Rzeczywista* [*Artiști Revoluționari sau Avangarda Reală*]), cu Władysław Strzemiński, Katarzyna Kobro-Strzemińska, Henryk Stazewski – arhitecți, artiști plastici, cu Julian Przyboś (1901-1970) – poet și Karol Hiller (1891-1939) – pictor, fotograf și grafician.

În numărul 48 al *Contimporanului*, din octombrie 1924, găsim, pe o întregă pagină, un articol semnat de Mieczysław Szczuka, datat „Varșovia 1924”, intitulat *Mișcarea artistică în Polonia*, fără nicio remarcă din partea redacției dacă este o traducere a unui articol din polonă sau este un text scris de Szczuka direct în română.

Mieczysław Szczuka, artist plastic, reprezentantul constructivismului și productivismului polonez (arta, legată de realitatea materială, creând un nou proletar-artist îi acordă producției industriale statutul de artă), a fost și directorul revistei *Dźwignia* [*Levier*], inspirată din ideologia Partidului Comunist Polonez, al cărui prim număr, din martie 1927, reproduce un fel de manifest al redacției (al lui Szczuka însuși) după care revista va grupa oameni de cultură (literați, artiști plastici etc.) activând pentru un proletariat contemporan în spiritul marxismului (Baranowicz, 1979: 149). Până la moartea artistului în ziua de 13 august 1927 (escaladând pantă sudică a muntelui Zamarła Turnia din lanțul munților Tatra), au mai apărut patru numere ale revistei *Dźwignia*.

Numărul 5 al revistei *Dźwignia* va fi prezentat de *Contimporanul* în martie 1928 (numărul 77), fiind totodată și un necrolog al recent decedatului Mieczysław Szczuka: „*Dźwignia* 5 este în întregime închinată lui M. Szczuka, decedat în august 1927, un vajnic luptător al modernismului pe tărâmul arhitecturii și al afișului, organizator și colaborator asiduu, alături de T. Zarnowerowna, al revistei *Blok*, ceea ce a însemnat începutul mișcării moderne în Polonia” (*Contimporanul*, 1928, III: 77).

Articolul *Mișcarea artistică în Polonia*, apărut în *Contimporanul*, este – cum scrie Cernat – „un portret fizionomic și o istorie comprimată a artei moderne poloneze, sistematizată *pe puncte*” (Cernat, 2007: 92). După autorul acestui articol, mișcarea artistică poloneză a anilor '20 este sensibilă, hiperdezvoltată, lipsită de probleme pur formale, artiștii activând în special în două centre intelectuale poloneze, Cracovia și Varșovia, unde s-au format grupările moderniste numite „formiste”, reprezentând futurismul și expresionismul (Cracovia) și formula cubism expresionism (Varșovia), care – deși își pierd terenul după 1922, în opinia lui Szczuka, au oferit, totuși, societății poloneze multe „invențiuni”, explicând „în

public și pentru prima oară problemele formale de artă” (*Contimporanul*, 1924, X: 48). În mod neașteptat, Szczuka trece în articolul respectiv la a caracteriza gruparea *Blok* de la care, cum susține autorul, „a pornit semnalul: *munca metodică, intelectuală, colectivă* [...] a preocupărilor programului nostru [care este]¹ *indivizibilitatea problemelor de artă și a problemelor sociale*. Ne-am manifestat pentru stânga radicală, în mișcarea socială” (*Contimporanul*, 1924, X: 48).

Despre revista grupării *Blok* (*Blok. Czasopismo Awangardy Artystycznej*, numer 6-7), se menționează la rubrica „Cărți și reviste” a numărului următor: „ce dernier numéro témoigne de la richesse de l’art plastique moderne polonais” (*Contimporanul*, 1924, XI: 49), subliniind totodată și ecouri românești care și-au aflat acolo locul: „un article sur le nouvel art roumain avec reproductions de Marcel Ianco, Mattis Teutsch et une traduction *littérale* d’un poème de Vinea” (*Contimporanul*, 1924, XI: 49).

În acest număr al *Contimporanului* (1924, XI: 48) se mai semnalează, pe scurt și pentru prima dată, revista *Zwrotnica. Kierunek: sztuka teraźniejszości* [*Manevră. Direcțiunea: arta prezentului*] a lui Tadeusz Peiper (1891-1969) – poet, critic literar, teoretician de artă poetică, eseist, autor de romane și jurnale, dramaturg, inițiatorul grupării de avangardă artistică Awangarda Krakowska [*Avangarda din Cracovia*] (1922-1927), al cărei program a fost prezentat într-un manifest, *Punkt wyjścia* [*Punctul de ieșire*], publicat în primul număr al revistei *Zwrotnica* din mai 1922 care amintește manifestul futurist al lui Marinetti: masă-viteză-inventivitate-construcție fermă-economie a limbajului poetic-modernitate-disciplină intelectuală-metaforă condensată-antisentimentalism.

Titlul revistei *Zwrotnica* mai apare în numărul 65 al *Contimporanului* din 15 martie 1926, la rubrica „Note, cărți, reviste”: „A apărut în Cracovia, în editura revistei *Zwrotnica* de T. Peiper *Szosta Szosta?* și de J. Kurek *O poveste despre Amundsen*” (*Contimporanul*, 1926, III: 65).

De fapt, în cazul lui Peiper, este vorba despre o piesă de teatru, în două părți, intitulată *Szósta! Szósta!* [*Ora șase! Ora șase!*], din 1925. Exemplificarea teoriei de teatru avangardist a lui Peiper, care a fost pusă pe scenă la Kalisz, abia în anul 1974, și în cazul lui Jalu Kurek (1904-1983), *O poveste despre Amundsen* se adevărește a fi un roman autobiografico-polițist, intitulat *Kim był Andrzej Panik? Andrzej Panik zamordował Amundsena* [*Cine a fost Andrzej Panik? Andrzej Panik l-a ucis pe Amundsen*], chiar din 1926, anul însemnării de la *Contimporanul*.

Numărul 52 al *Contimporanului*, din 1925, consacrat lui Constantin Brâncuși, la rubrica „L’exposition internationale du *Contimporanul*” enumără toate țările care au luat parte la această expoziție: „C’est la première exposition moderne à la quelle² participent la Belgique, l’Allemagne, la Suède, l’Hongrie, la Pologne, la Serbie et la

¹ Intercalat, Z.H.

² Ortografia originală (Z.H.).

Roumanie” (*Contimporanul*, 1925, II: 52), cu un succint comentariu redacțional despre prezentată artă din Polonia: „La Pologne par Zarnoverovna et Szczuka démontre l’influence du dessin linéaire et géométrique sur les moyens d’expression moderne. Ce serait quelques fois des projets de très bons vitraux [...]” (*Contimporanul*, 1925, II: 52).

În același număr al revistei (52/1925) se mai menționează, pe scurt, și revista poloneză *Blok*, mai precis, numărul 8-9, fiind etichetat drept „număr de artă constructivistă poloneză”.

Despre arhitectura nouă poloneză scrie Marcel Iancu în articolul *Constructivism și arhitectură*, publicat în numărul 53-54 al *Contimporanului*, consacrat arhitecturii moderne, din anul 1925: „Constructivismul, ale cărui origini se găsesc în începuturile artei abstracte (Radikale Künstler-Zürich), s’a dezvoltat mai ales în Rusia și Polonia [...] unde câmpul de experimentare al încercărilor de artă aplicată oferea cele mai multe posibilități. Dorul acestor artiști de a colabora în viață [...] s’a exprimat cel mai elocvent în formula lor *suprematistă*, care se pierde într-un complex neant formal pentru a pune numai problema materialului”, terminându-și articolul cu o reflecție atât de adevărată cât și banală: „Arta este o expresie reală și generală a energiei creatoare care organizează progresul omenirii” (*Contimporanul*, 1925, III: 53-54).

În ziua de 15 martie 1926 *Contimporanul* (numărul 65) pomenește din nou despre revista *Blok* (numărul 11) cu ocazia expoziției internaționale de arhitectură modernă „ce are loc actualmente în Varșovia”:

Au luat parte la această expoziție Franța (G.I.A. Perret, Le Corbusier, Mallet Stevens, Lurçat), Hollanda (I.P. Oud, Ravenstein, Rietveld, V.D. Vlugt), Belgia (Victor Servranckx, V. d. Velde, Bourgeois), Germania (Glantz, Mendelsohn, Korn), Rusia (Mielnikov, Ualevicz,) și Polonia (Zarnoverovna, Szczuka, Kozinsky, Karzewski, Syrkus Epsteju, Lech Niemojewski, Gutt, Stefanowitz, Siemiatyczach, Lachert, Szanajca). Succesul acestei demonstrații de artă se anunță covârșitor pentru mișcarea nouă în Polonia (*Contimporanul*, 1926, III: 65).

Dintre arhitecții polonezi citați de către *Contimporanul*, care au luat parte la mai sus pomenita expoziție de arhitectură modernă de la Varșovia din 1926, doar jumătate din numele citate au reușit să fie decodate fără prea mari probleme, restul fiind greu de stabilit, mai ales la nivel ortografic și, în plus, din cauza unui amestec bizar al câtorva nume, de ex. „Syrkus Epsteju”, ceea ce înseamnă de fapt o contopire a două nume într-unul singur; în realitate, este vorba despre Szymon Syrkus (1893-1964) – arhitect, și foarte probabil despre un pictor de origine ebraică, Henryk Epstein (1891-1944), decedat în Auschwitz. Pe această listă, în afară de Teresa Żarnowerówna, Mieczysław Szczuka și Lech Niemojewski (1894-1952), mai cunoscuți, apar și alții, mai puțin importanți, ale căror viitoare succese arhitectonice erau încă în stare latentă: Romuald Gutt (1888-1974), Bohdan Lachert (1900-1987) sau Józef Szanajca (1902-1939). Din păcate, n-am reușit să decodăm

numele unor alte persoane citate de revista româna: Kozinsky – ce vrea să spună, probabil, Koziński, Karzewski – din eventualul Karczewski, Stefanowitz care pare a fi în realitate Antoni Stefanowicz (1858-1929), pictor cunoscut în epoca respectivă, stabilit la Lvov. Cu toate acestea, „Siemiatyczach” aflându-se pe lista *Contimporanului*, ni se pare cu totul hazardat, greu de justificat alături de numele artiștilor citați, însemnând pur și simplu numele unei localități din nord-estul Poloniei.

În numărul 68, din iulie 1926, la rubrica „Note-Cărți-Reviste” a *Contimporanului*, găsim prima semnalare a revistei poloneze *Praesens*, organ de presă al grupării arhitecților și artiștilor plastici Praesens (1926-1930), care populariza, în arhitectură, ideea de industrializare și standardizare a construcțiilor de case pentru locuitorii fără mari venituri financiare:

Primul număr al revistei unei grupări poloneze de pictori supremațiști și de arhitecți tineri polonezi: L'art de nos jours est étroitement lié à l'économie de la reflexion et de la perception. Au fur et à mesure que la vie devient mécanisée et maîtrise les impressions, le besoin surgit de systématiser les formes. Les formes irrationnelles et abstraites de l'art de nos jours ne sont qu'un abrégé de l'ensemble des phénomènes examinés. Colaborează într'acest bogat număr: Malewicz, Rafalowicz, Zahorska, Witkovsky, B. Elkouken, Sijkurska, Starcov, Lahert, Malinovsky, L.P. Ond, Marc onssis, Doesburg (*Contimporanul*, 1926, VI: 68).

În realitate, pe lista artiștilor citați de *Contimporanul*, printre cei pe care am reușit să-i identific se află: Kazimierz Malewicz (1879-1935), pictor și teoretician de artă rus, de origine poloneză, reprezentantul mișcării de avangardă din Rusia, fondatorul suprematismului; Stefania Zahorska (1890-1961), critic de artă; Romuald Kamil Witkowski (1876-1950), pictor; Bruno Elkouken (1893-1968), arhitect francez, evreu de origine poloneză; Bohdan Lachert (1900-1987), arhitect; Louis Marcoussis (1878-1941), până la 1912 – Ludwik Władysław Markus, grafician, pictor, reprezentantul cubismului; Theo van Doesburg, pe numele adevărat Christian Küpper (1883-1931), pictor olandez, romancier, arhitect, teoretician de artă.

În ianuarie 1929, apare numărul 78 al *Contimporanului*, unde Marcel Iancu își prezintă articolul intitulat *Arhitectura*, un soi de înregistrare a noilor evenimente ce se petreceau în domeniul arhitecturii europene. Cu această ocazie, Iancu menționează și „expoziția de proiecte și modele de arhitectură nouă din Varșovia, unde a precumpănit conducerea ideii puriste rusești cu acel gust de uzină proletară în orice casă sau palat urban” (*Contimporanul*, 1929, I: 78).

Luna următoare, la 1 februarie 1929, în numărul 79, *Contimporanul* iar revine asupra culturii poloneze, fără însă vreo legătură cu linia avangardistă a revistei respective, de data aceasta menționând un fapt simplu din domeniul pieții de carte, la rubrica „Note, Cărți & Reviste” cu o notă a lui Romulus Dianu, intitulată *Marya Kasterska și Polonia*:

În edițiile lui Ernest Linoux a apărut o carte fermecătoare, scrisă de o veche cunoștință a noastră, d-na Marya Karsterska: *Légendes et contes de Podlachie*, cu o prefață de marele ideolog catolic Louis Artus.

Această interesantă femeie Marya Karsterskaa care ascunde peste o delicată percepție a lucrurilor, un sensibil și inteligent simț al misterelor creștine a adunat, pentru a-și servi patria, tot ce are mai frumos spiritul și inima polonă și dând acestor filoane ce se continuă prin ea din profunziunea veacurilor și a raselor, forma creației personale, le-a tradus franțuzește într'o carte de înalt interes și de curată desfătare. Este, spun asta pentru distinșii mei cititori, o operă căreia i se cuvine altă atenție decât cea acordată automat muștelor de aur cari încercă raza ochiului nostru înspre apusul civilizată.

Știu câtă risipă de energie manifestă Marya Kasterska pentru Polonia.

Într'o convorbire pe care am avut-o cu d-sa, am văzut-o izbucnind aproape în plâns, cu un entuziasm sublim, atânci când mi-a vorbit de patria sa, a cărei ambasadoare culturală este. Eram umilit și deconcertat. Patriotismul acesta luminat de un întreg sistem filosofic doctrinar pâna la Barrès, Nietzsche și Maurras, nu bănuiam că poate lua de circumstanță forma elegantă a unei politici de expansiune culturală ca aceea întreprinsă de buna scriitoare.

Și nu vedeam în jurul meu pe nimeni care să-i semene în aspirații, și care fără investiția oficială să aducă pe acest tărâm servicii patriei, de o atât de însemnată și nerăsplătită importanță. Azi citesc cartea Maryei Kasterska. E, fără îndoială o artistă și o diplomată în acelaș timp. Asta servește în timp de pace o țară, cât o întreagă armată în război. Și nu pot trece sub tăcere acest lucru. Vă rog continuați lectura printre rânduri (*Contemporanul*, 1929, II: 79).

Am citat această notă a lui Romulus Dianu (1905-1975) în întregime pentru că ni s-a părut uimitor și revelator chiar în ce măsură o simplă culegere de legende și povești a Mariei Kasterska (1894-1969), prozatoare poloneză cunoscută în Polonia doar de un număr restrâns de specialiști, a fost în stare să-i stârnească lui Dianu, prozator, publicist apreciat, traducător și critic muzical, atâta admirație și devoțiune.

Dianu și Kasterska s-au cunoscut în România interbelică, la București sau poate și la Cluj, unde s-a stabilit Maria Kasterska, căsătorită cu Petre Sergescu (1893-1954), matematician, istoric în filosofie matematică, membru corespondent (din 1937) al Academiei Române, membru titular (din 1943) al Academiei de Științe din România și rectorul Politehnicii din București.

Deși în România, Maria Kasterska, pe lângă soțul ei, profesorul Sergescu, a dus o viață liniștită și răsfatată, foarte comodă, i-a fost tot timpul dor de Polonia și, mai ales, de o regiune din nord-estul Poloniei, Podlasie, unde și-a petrecut copilăria, pe moșia lui Bryndza-Nacki din Woroblin, administrată de tatăl ei, Maximilian. Manifestându-și iubirea neîncetată pentru patrie, Kasterska a zăbovit de nenumărate ori în Polonia, întâlnindu-se cu tinerimea din Podlasie și scriind la reviste poloneze *Świat*, *Kurier Warszawski* și *Tygodnik Ilustrowany*, ceea ce lui Romulus Dianu i s-a părut a fi un model de iubire de patrie de dorit.

După instaurarea regimului comunist în România, soții Sergescu au emigrat în Occident, stabilindu-se în Franța, la Paris, unde profesorul Sergescu a murit în 1954

și Maria Kasterska – în 1969, fiind înmormântați amândoi la cimitirul Les Champeaux din Montmorency.

Primul număr al *Contimporanului* apare pe 3 iunie 1922. Redactor este deocamdată numai Ion Vinea, care aparține așa-numitei „generații a Marii Unirii” din 1918, un intelectual independent, deziluzionat, dezamăgit de compromiterea politică a idealului național. Printre colaboratori întâlnim scriitori moderniști, foști membri ai cercului patronat de controversatul Alexandru Bogdan-Pitești, oameni politici de stânga și gazetari independenți de aceeași orientare, critici ai politicii liberale din timpul Primului Război Mondial și combatanți ai revistelor socializante imediat postbelice (de ex., *Chemarea*). Dar linia revistei va fi una democratică, adversară politicianismului, corupției, inerției tradiționale, xenofobiei și antisemitismului. *Contimporanul* devine, în cei zece ani de existență, o importantă tribună intelectuală, un intermediar între *Sburătorul*, *Gândirea*, *Viața românească* și cele mai radicale publicații avangardiste (*Urmuz*, *unu*, *Integral*, *75 HP*).

Revista *Contimporanul*, fiind deschisă programatic la orice noutate intelectuală și artistică de peste hotare, asigurându-se colaborarea efectivă și inedită a scriitorilor și artiștilor conducători ai mișcării noi din Europa, a deprovincializat într-un fel cultura română, manifestându-și voința fermă de depășire a complexului periferiei, datorită atenției acordate nu numai marilor culturi europene, dar și unor idei de avangardă – toutes proportions gardées – din țări vecine, la fel de periferice și complexate, cum era și cazul Poloniei din epoca respectivă.

BIBLIOGRAFIE

- BARANOWICZ, Z. (1979): *Polska awangarda artystyczna 1918-1939*. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.
- BÂRNA, N. (2003): *Avangardismul literar românesc*. București: Editura Gramar.
- CERNAT, P. (2007): „*Contimporanul*”. *Istoria unei reviste de avangardă*. București: Institutul Cultural Român.
- Contimporanul. Revistă de avangardă, cu program constructivist*. I. Vinea (ed.). București. 1924, IV: 45, X: 48, XI: 49; 1925, II: 52, IV: 53-54; 1926, III: 65, VI: 68; 1928, III: 77; 1929, I: 78, II: 79.
- DUDA, G. (1997): *Literatura românească de avangardă*. București: Editura Humanitas.
- HANGIU, I. (2004): *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*: București: Editura Institutului Cultural Român.
- MINCU, M. (1983): *Avangarda literară românească*. București: Editura Minerva.
- MORAR, O. (2005): *Avangardismul românesc*. București: Fundația Culturală „Idea Europeană”.
- POP, I. (1990): *Avangarda în literatura română*. București: Editura Minerva.